

บทที่ 7

แนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เชิงวัฒนธรรม

ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 3 คือ นำเสนอแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมที่ได้จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ซึ่งแนวทางการพัฒนาประกอบด้วย (1) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (2) ทิศทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (3) เครื่องมือและความถี่ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (4) เนื้อหาสาร และ (5) เงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมในการนำชาวบ้านในชุมชนเข้ามาดำเนินงานตามกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น กำหนดเป้าหมายนโยบาย วางแผน ลงมือปฏิบัติงานต่างๆ และการประเมินผลร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปรึกษาหารือร่วมกันของชาวบ้านอย่างแท้จริง

จากการเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย พบว่า ช่วงเริ่มต้น แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องสื่อสารถ่ายทอดแนวคิดการพัฒนาสู่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนรับรู้เข้าใจในการดำเนินงานชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่แรกจนเกิดการยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมทั้งสองชุมชน ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านในชุมชนคุ้นชิน ช่วงดำเนินการใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการ(การประชุมแบบทางการของหมู่บ้าน การประชุมเฉพาะกิจ) ที่มีทิศทางการสื่อสารแนวระนาบที่ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปในการตัดสินใจดำเนินงานร่วมกัน ช่วงธำรงรักษา ชุมชนท้องถิ่นทั้งสองแห่งยังคงใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการ (การประชุมแบบทางการของหมู่บ้าน การประชุมเฉพาะกิจ) เพื่อปรึกษาหารือร่วมกันภายในชุมชน และพัฒนาสู่การสื่อสารกลุ่มที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการมี

หลายทิศทางเพื่อกระจายอำนาจการสื่อสารให้กับชาวบ้านในชุมชนอย่างเท่าเทียมที่ดังตารางเปรียบเทียบที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม			
ช่วงเวลา	หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	หมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย	✓เหมือน/ ✗ต่าง
ช่วงเริ่มต้น	แบบไม่เป็นทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	
	-การพูดคุยกลุ่มเล็ก	-การพูดคุยกลุ่มเล็ก	✓
	แบบเป็นทางการ	แบบเป็นทางการ	
	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 3 เดือน	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 1 เดือน	✓
ช่วงดำเนินการ	แบบเป็นทางการ	แบบเป็นทางการ	
	-การประชุมเฉพาะกิจ	-การประชุมเฉพาะกิจ	✓
	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 3 เดือน	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 1 เดือน	✓
	แบบไม่เป็นทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	
	-การพูดคุยกลุ่มเล็ก	-การพูดคุยกลุ่มเล็ก	✓
	-การพูดคุยแบบเผชิญหน้า	-การสื่อสารกลุ่ม	✗
ช่วงธำรงรักษา	แบบเป็นทางการ	แบบเป็นทางการ	
	-การประชุมเฉพาะกิจ	-การประชุมเฉพาะกิจ	✓
	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 3 เดือน	-การประชุมหมู่บ้านจัดขึ้นทุก 1 เดือน	✓
	แบบไม่เป็นทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	
	-การสื่อสารกลุ่ม	-การสื่อสารกลุ่ม	✓
		-การพูดคุยแบบเผชิญหน้า	✗

ทั้งนี้ การเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่ง สามารถสรุปแนวทางการกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมโดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสื่อสารให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความรู้/ความสนใจ และการสร้างการรับรู้/ยอมรับของชาวบ้านในชุมชน โดยในระยะที่หนึ่งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความรู้และความสนใจด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวด้วยการสื่อสารให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่นำไปสู่ความแตกต่างจากเดิม ทั้งเรื่องราวได้ที่เพิ่มขึ้นและการพัฒนาสาธารณูปโภคภายในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 แคนนำหลักหรือผู้นำชุมชนสร้างการรับรู้และยอมรับให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านในชุมชน โดยใช้รูปแบบการสื่อสารที่ชาวบ้านในชุมชนคุ้นเคยตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการสื่อสารของชุมชน คือ ใช้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการเป็นการสร้างบรรยากาศให้ชาวบ้านได้มีโอกาสซักถามสิ่งที่สงสัยเกี่ยวกับการดำเนินงานท่องเที่ยวชุมชน หลังจากนั้นใช้การสื่อสารแบบสองทางกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมวิเคราะห์บริบทของชุมชนทั้งจุดเด่น จุดด้อย โอกาสในการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ระยะที่ 2 การสื่อสารแบบปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันกำหนดนโยบาย วางแผน ตัดสินใจและดำเนินงานร่วมกันในทิศทางเดียวกันและแสดงออกถึงพลังของชุมชนที่ขับเคลื่อนสู่การพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 ชาวบ้านในชุมชนปรึกษาหารือดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวร่วมกันด้วยการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ที่มีทิศทางการสื่อสารแบบแนวนอน (horizontal communication) ในระยะแรกชาวบ้านในชุมชนอาจมีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในลักษณะพื้นผิวที่ยังไม่ถึงขั้นการปรึกษาหารือกันของชุมชน ดังนั้นแคนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องเปิดเวทีและช่องทางการสื่อสารให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและหลากหลาย เช่น การประชุมของหมู่บ้านการประชุมเฉพาะกิจหรือเวทีชาวบ้าน

ระยะที่ 3 การสื่อสารกลุ่ม กระบวนการสื่อสารที่ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาช่องทางการสื่อสารเป็นลักษณะของการสื่อสารกลุ่ม (group communication) มีทิศทางการสื่อสารแบบหลายทิศทาง (multiple communication) ที่ชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีระบบ และกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้

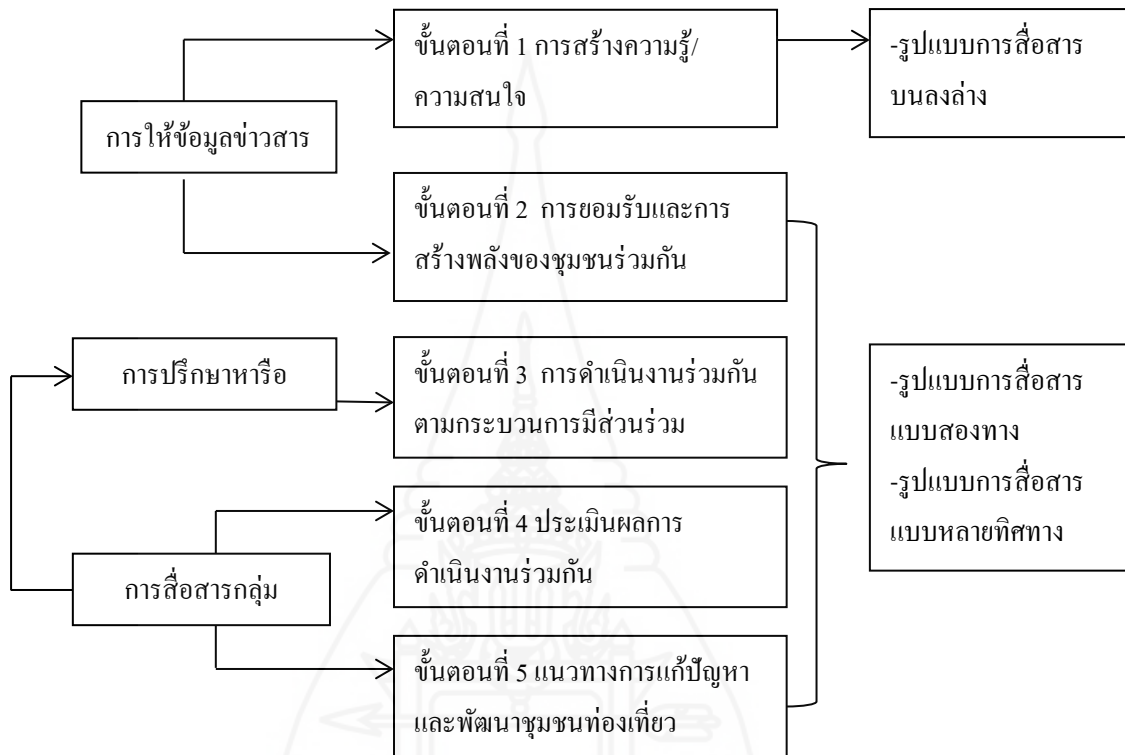
ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งระยะที่สามนี้ แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนมีบทบาทจัดการการสื่อสารน้อยลง แต่กระจายอำนาจการสื่อสารกับชาวบ้านทุกคนในชุมชน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องเปิดเวทีหรือช่องทางการสื่อสารให้ชาวบ้านในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานที่ผ่านมาได้อย่างอิสระ และต้องเปิดใจรับฟังผลการประเมินและข้อเสนอแนะของชาวบ้านในชุมชนเพื่อสรุปการดำเนินงานที่ผ่านมา และนำสู่ขั้นตอนที่ 5 คือ การหาแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 5 แนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เมื่อแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนรับฟังผลการประเมินและข้อเสนอแนะของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วตามขั้นตอนที่ 4 ควรหาช่องทางการสื่อสารให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของชุมชน ดังภาพที่ 7.1

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนอาจจะเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยตรงในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน และ (2) การสื่อสารกับกลุ่มคณะกรรมการชุมชนท้องถิ่น

ภาพที่ 7.1 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม

2. ทิศทางการสื่อสารของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม

การท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท้องถิ่นโดยชุมชนที่ชุมชนต้องมีการจัดการเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้และเกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชนควรมีการจัดระบบการดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ ตามแนวคิดของ Newstrom & Davis (1993) การท้องถิ่นโดยชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มด้วยการแบ่งความรับผิดชอบกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จากการวิจัยเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย พบว่า ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองแห่งใช้รูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการด้วยการพูดคุยกลุ่มเล็กในการแสดงความคิดเห็น

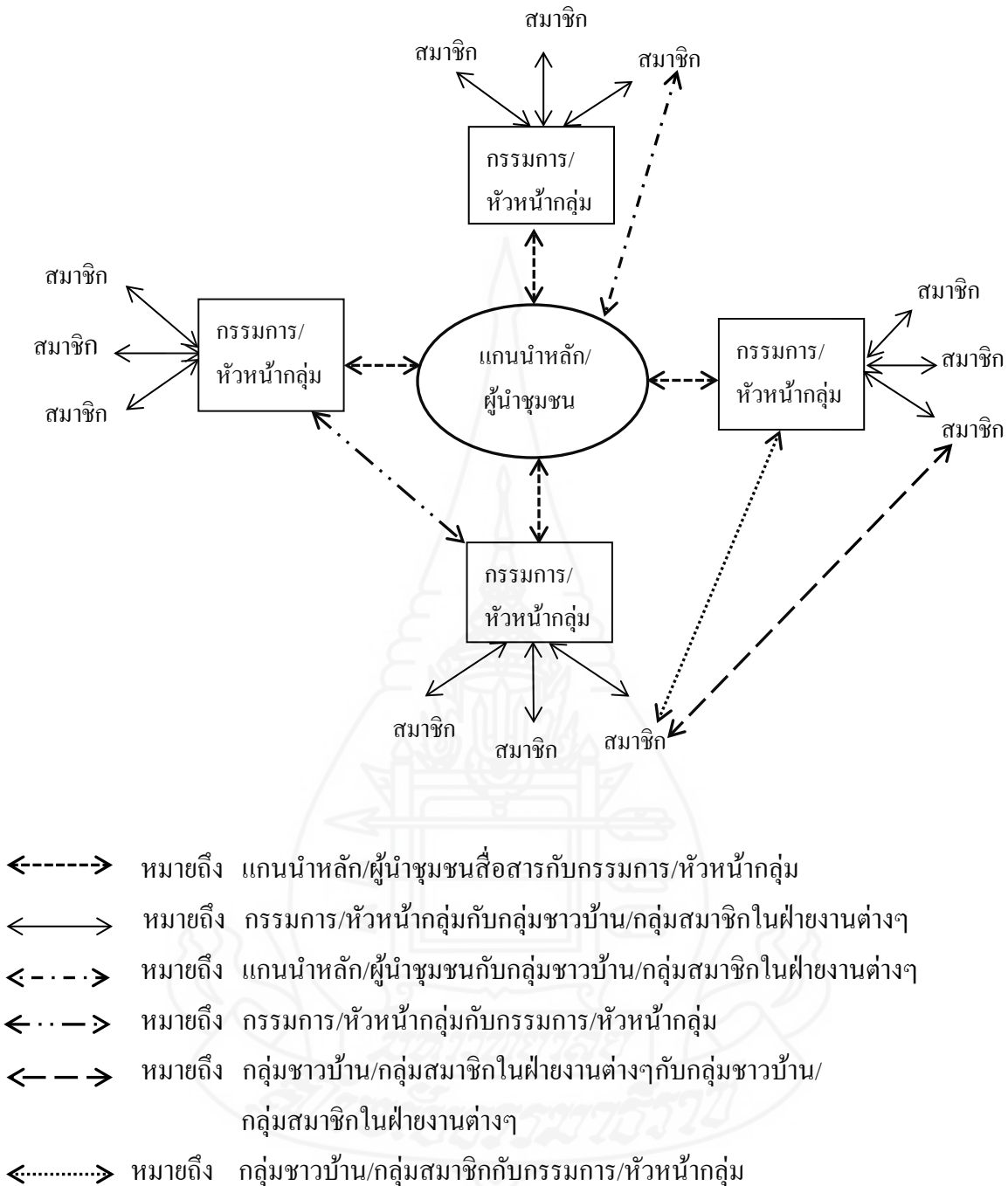
ต่อปัญหา ผลกระทบ หรือวิพากษ์วิจารณ์สิ่งเกิดขึ้นจากการดำเนินงานท่องเที่ยวของชุมชน การสื่อสารกลุ่ม (group communication) ที่มีทั้งทิศทางการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) และแบบหลายทิศทาง (multiple communication) ดังภาพที่ 7.3 ทิศทางการสื่อสารกลุ่มของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่พัฒนาจากการพูดคุยกลุ่มเล็กที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เป็นแนวทางการสื่อสารที่ชาวบ้านคุ้นเคยเข้าสู่ระบบการจัดการในรูปแบบโครงสร้างขององค์กรที่ แบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารกลุ่มมีข้อดี คือ

2.1 ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมในทุกกระบวนการตามความถนัดของตนเองทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน มากขึ้น

2.2 การสื่อสารกลุ่มก่อให้เกิดการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีระบบใน รูปแบบขององค์กร มีการแบ่งหน้าที่หรือฝ่ายในการรับผิดชอบในการทำงานทำให้เป็นการกระจาย อำนาจทางการสื่อสารสู่ชาวบ้านและทำให้ชาวบ้านในชุมชนทุกคนได้มีโอกาสเข้าร่วมในการ ดำเนินการของชุมชน

2.3 การสื่อสารกลุ่มสามารถลดความขัดแย้งภายในชุมชน โดยเฉพาะสังคมไทยที่ เคารพผู้อาวุโส การสื่อสารกลุ่มย่อยกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องราวต่างๆ หรือ ขอคำแนะนำในการแก้ไขปัญหาก่อนที่จะนำไปสู่ที่ประชุมของหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้การ ประชุมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่มีการหักหน้าผู้หลักผู้ใหญ่ในกลางที่ประชุม

ฉะนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนไม่จำเป็นต้องใช้การสื่อสารแบบสอง ทางเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมควรเชื่อมช่องทางการสื่อสารต่างๆ ในหลากหลายทิศทางที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของฝ่ายต่างๆ ในชุมชนอย่าง ทัวถึง

ภาพที่ 7.2 ทิศทางการสื่อสารกลุ่มของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อนึ่ง กรรมการและหัวหน้ากลุ่มอาจจะมีมากกว่าสี่ฝ่ายตามภาพ และทิศทางการสื่อสารตามภาพอาจไม่ได้จำกัดเฉพาะเส้นทางเพียงเส้นเดียว หรือสามเส้นทางตามแผนภาพ เนื่องจากการสื่อสารกลุ่มนี้เป็นการสื่อสารแบบหลายทิศทาง (multiple communication)

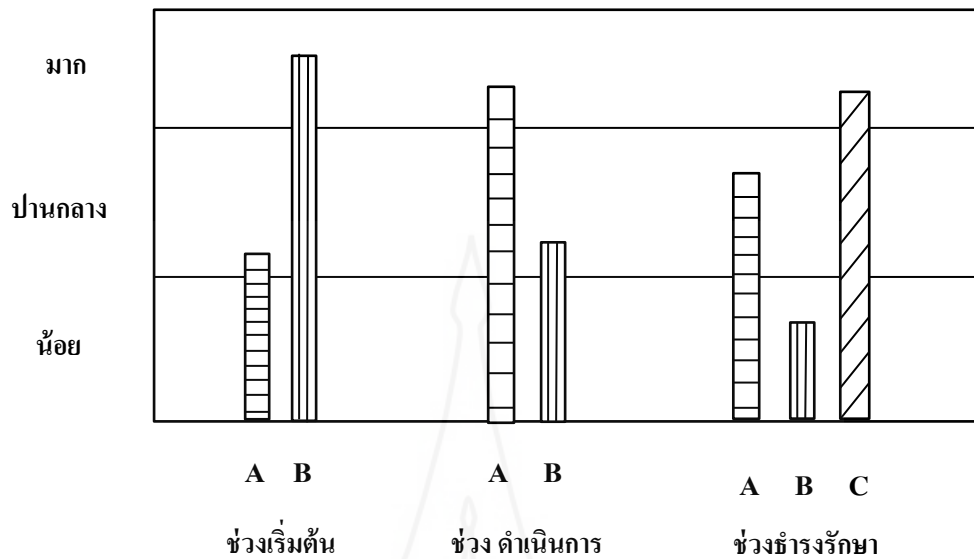
3. เครื่องมือและความถี่ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีปัจจัยสำคัญ คือ การปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานร่วมกันภายใต้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ทิศทางการสื่อสารแบบแนวนราบ (horizontal communication) กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต้องมีความถี่ในการสื่อสารผ่านเครื่องมือหรือช่องทางการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยแบ่งความถี่ของรูปแบบการสื่อสารใน 3 ช่วง ดังนี้

3.1 ช่วงเริ่มต้น แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ริเริ่มการสื่อสารด้วยรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ หากใช้หรือทำให้กลมกลืนกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นจะทำให้เกิดประโยชน์และผลสำเร็จได้เร็วขึ้น เช่น การพูดคุยกลุ่มเล็ก การพูดคุยแบบเผชิญหน้า โดยใช้ความถี่ในการสื่อสารเพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ผู้ประโยชน์ที่จะเกิดร่วมกันในชุมชน และใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการที่มีความถี่น้อยกว่า ในช่วงก่อตั้งกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนอาจมีเพียงเล็กน้อย เช่น การลงประชามติตัดสินใจร่วมกันดำเนินงานพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว

3.2 ช่วงดำเนินการ ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการด้วยการประชุมหมู่บ้านประจำเดือนซึ่งเป็นวิธิตามปกติของหมู่บ้านอยู่แล้ว และการประชุมเฉพาะกิจที่มีความถี่อย่างมาก เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารที่กระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชน กลุ่มสมาชิกหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ปรึกษาหารือร่วมกันภายใต้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) โดยมีทิศทางการสื่อสารแบบแนวนราบ (horizontal communication)

3.3 ช่วงธำรงรักษา ให้ความสำคัญกับความถี่ในการสื่อสารกลุ่ม (group communication) ทั้งทิศทางการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) และหลายทิศทาง (multiple communication) เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชน กลุ่มสมาชิกหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหา ผลกระทบ หรือวิพากษ์วิจารณ์สิ่งเกิดขึ้นจากการดำเนินงานท่องเที่ยวของชุมชนตามความสามารถของตนเอง และช่วงเติบโตมีการแบ่งงานเป็นฝ่ายต่างๆ มีการประชุมกลุ่มในฝ่ายจึงทำให้การสื่อสารแบบเป็นทางการ เช่น การประชุมหมู่บ้าน และการประชุมเฉพาะกิจลดระดับความถี่ลงตามภาพที่ 7.3

- A หมายถึง การสื่อสารแบบทางการ
- B หมายถึง การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ
- C หมายถึง การสื่อสารกลุ่ม

ภาพที่ 7.3 เครื่องมือและความถี่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แม้ว่าการสื่อสารแบบเผชิญหน้าสอดคล้องกับวิถีชุมชนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกันอย่างสังคมไทย และส่งผลให้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง แต่จากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรนำสื่อสมัยใหม่ผสมผสานกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเพื่อใช้ในการสื่อสารภายในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการแจ้งปัญหาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนซึ่งทำให้การติดต่อและรับส่งข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว และการใช้สื่อสมัยใหม่เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์กับกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีพฤติกรรมบริโภคสื่อที่เปลี่ยนแปลงไป

4. เนื้อหาสาร

เนื้อหาสารเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ประเด็นเนื้อหา (key messages) ต้องสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความสนใจ ต้องการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานของชุมชน แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชน และกลุ่มกรรมการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมข้อมูลเนื้อหาสาร เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชน

ได้ทำความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ในชุมชนที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกัน และเนื้อหาสาระที่กระตุ้นความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชน หรือเกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในภายหลังจะยิ่งส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังมากขึ้น กิตติ กันภัย (2551) ระบุว่า ตามหลักจิตวิทยาในการสื่อสารผู้ส่งสารต้องเลือกเนื้อหาสาระที่เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มชน หรือมีสิ่งที่คุณรับสารจะได้ผลประโยชน์ เนื่องจาก ผู้รับสารจะเลือกกระทำพฤติกรรมที่ประเมินแล้วว่าเกิดผลประโยชน์กับตนเอง ในขณะที่สุเมธย์ หนกหลัง (2558) ระบุว่า หลักจิตวิทยาการทำงานในชุมชนการรวมกลุ่มของชาวบ้านจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากความต้องการทางกายภาพ เช่น การอยู่รอดในการดำรงชีวิต และความต้องการทางจิตใจในการได้รับการยอมรับ เช่น การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย สรุปได้ว่า ช่วงเริ่มต้นเนื้อหาสาระของชุมชนทั้งสองแห่งเหมือนกัน ได้แก่ การปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การสร้างเป้าหมายพัฒนาชุมชนร่วมกัน การเลือกตั้งคณะกรรมการในการจัดการด้านต่างๆ และการพัฒนากิจกรรมตามบริบทของชุมชน ช่วงดำเนินงานเนื้อหาสาระของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งที่เหมือนกัน คือ การกำหนดพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดและปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางในการรับนักท่องเที่ยว กฎ ระเบียบต่างๆ ภายในชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน และเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อหาสาระสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว ส่วนชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย เนื้อหาสาระค้นหากิจกรรมท่องเที่ยวที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญา วัฒนธรรม วิถีชุมชน ส่วนในช่วงธำรงรักษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีประเด็นเนื้อหาสาระที่เหมือนกัน คือ การพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมท่องเที่ยวให้ตอบรับกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ๆ ส่วนประเด็นเนื้อหาสาระที่ แตกต่างกัน คือ ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง เน้นการแก้ไขปัญหาพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่น เน้นการปรับปรุงพื้นที่เพื่อแข่งขันกับกลุ่มนายทุนภายนอก ดังตารางเปรียบเทียบที่ 7.2

ตารางที่ 7.2 เปรียบเทียบประเด็นเนื้อหาสารของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย

เปรียบเทียบเนื้อหาสาร			
ช่วงเวลา	หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	หมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย	✓เหมือน/ ✗ต่าง
ช่วงเริ่มต้น	1. สร้างเป้าหมายการพัฒนา	1.สร้างเป้าหมายการพัฒนา	✓
	ร่วมกันในชุมชน	ร่วมกันในชุมชน	
	2. ปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับ	2.พัฒนาผลิตภัณฑ์จาก	✗
	นักท่องเที่ยว(เชิงนิเวศ)	ภูมิปัญญาของชุมชน	✓
	3.เลือกตั้งกลุ่มกรรมการ	3.เลือกตั้งกลุ่มกรรมการ	
ช่วงดำเนินการ	1.การพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยว	1.การพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยว	✓
	2.ชาวบ้านค้นหาภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยว	2. ร่วมกันจัดกิจกรรมท่องเที่ยวตามภูมิปัญญาท้องถิ่น	✗
	3. กฎ ระเบียบภายในชุมชน	3. กฎ ระเบียบภายในชุมชน	✓
	4.จัดสรรผลประโยชน์	4. จัดสรรผลประโยชน์	✓
	5.ชาวบ้านสะท้อนปัญหา กลับร่วมกัน	-	✗
ช่วงธำรงรักษา	1. การแก้ปัญหาจากภายนอกชุมชน	1. การแก้ปัญหาผลประโยชน์ของชาวบ้านในชุมชน	✗
	2. การปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	2. การปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	✓
		3. การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว	✓

ผลการเปรียบเทียบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย สามารถเสนอแนวทางเนื้อหาสารในการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงเริ่มต้น การเข้าสู่ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนควรสร้างประเด็นเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านในชุมชนยิ่งกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เช่น (1) รายได้ที่ชาวบ้านได้รับเมื่อเข้าร่วมกลุ่มชุมชนท่องเที่ยว (2) ชุมชนพัฒนาสาธารณูปโภคที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (3) ความรู้เกี่ยวกับชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (4) ชุมชนของเรามีคุณค่าทั้งด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น (5) ชาวบ้านทุกคนในชุมชนไม่ต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่ แต่สามารถมีรายได้เลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยว

ช่วงที่ 2 ช่วงดำเนินการ ในช่วงนี้ ชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน ประเด็นเนื้อหาสาระ เช่น (1) การจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชนมีความโปร่งใส (2) การจัดสรรรายได้มีความเท่าเทียมกันทุกคน (3) ชาวบ้านในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของพื้นที่ และเจ้าของกิจการร่วมกันต้องร่วมกันวางแผน และลงมือปฏิบัติงาน (4) กฎ ระเบียบต้องเกิดจากคนภายในชุมชน

ช่วงที่ 3 ช่วงธำรงรักษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยแกนนำหลัก ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน ควรมีประเด็นเนื้อหาสาระ คือ (1) ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง ช่วยกันปกป้องและรักษาชุมชนจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาหาผลประโยชน์ (2) ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเหมือนที่ผ่านมาและช่วยกันพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานท่องเที่ยวของชุมชนตลอดเวลา ดังตารางที่ 7.3

ตารางที่ 7.3 แนวทางเนื้อหาสาระในการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ช่วงระยะเวลา	เนื้อหาสาระ
ช่วงเริ่มต้น	1. รายได้ที่ชาวบ้านได้รับเมื่อเข้าร่วมกลุ่มชุมชนท่องเที่ยว 2. ชุมชนพัฒนาสาธารณูปโภคที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 3. ความรู้เกี่ยวกับชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4. ชุมชนของเรามีคุณค่าทั้งด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น 5. ชาวบ้านทุกคนในชุมชนไม่ต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่ แต่สามารถมีรายได้เลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 7.3 (ต่อ)

ช่วงระยะเวลา	เนื้อหาสาระ
ช่วงดำเนินการ	1. การจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชนมีความโปร่งใส 2. การจัดสรรรายได้มีความเท่าเทียมกันทุกคน 3. ชาวบ้านในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของพื้นที่ และเจ้าของกิจการ ร่วมกันต้องร่วมกันวางแผน และ ลงมือปฏิบัติงาน 4. กฎ ระเบียบต้องเกิดจากคนภายในชุมชน
ช่วงธำรงรักษา	1. ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง ช่วยกันปกป้อง และรักษาชุมชนจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาหาผลประโยชน์ 2. ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้และความเป็น อยู่ที่ดีขึ้นเหมือนที่ผ่านมาและช่วยกันพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงาน ท้องถิ่นของชุมชนตลอดเวลา

5. เงื่อนไขความสำเร็จของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

เชิงวัฒนธรรม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมมีปัจจัยสำคัญที่เป็นเงื่อนไขของความสำเร็จ ดังนี้

5.1 ความสามารถทางการสื่อสารของแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมวางแผน ตัดสนใจในการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน ซึ่งแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถในการสื่อสารที่จุดประกาย เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะร่วมกันในชุมชน และก่อให้เกิดพันธสัญญาที่จะร่วมกันเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เห็นพ้องร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถทางการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน

5.2 ผู้นำชุมชนหรือแกนนำหลักเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนจนได้รับความไว้วางใจ สามารถวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน และสามารถระดมพลังให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานชุมชนท้องถิ่น และมีความรู้ที่

สำคัญ 2 ด้าน คือ ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความรู้ทั่วไปภายในชุมชน เพราะฉะนั้น แกนนำหลักถ้าไม่ได้เป็นชาวบ้านในพื้นที่ดั้งเดิมต้องรู้จักพื้นที่ชุมชน ลักษณะเฉพาะของชุมชน และสร้างเครือข่ายทางสังคมในชุมชน

5.3 บทบาทของผู้นำชุมชนหรือแกนนำหลักในการสร้างการมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และใช้เหตุผลอื่นๆ ของชาวบ้านในชุมชนประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงาน

5.4 ทุนทางชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสู่ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนของตนเองที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงชุมชนไปตามความทันสมัย ชาวบ้านในชุมชนต้องร่วมกันระดมความคิดหาทุนทางชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและนำเสนอผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการสร้างรายได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อชาวบ้านในชุมชนให้ความสนใจเรื่องรายได้เป็นหลัก เน้นการดำเนินงานเป็นที่ตั้งของเศรษฐกิจอาจทำให้หลงลืมการดำรงรักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่เป็นส่วนสำคัญในการธำรงรักษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนต้องตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี วิถีชุมชนของชุมชน ตลอดจนสื่อสารให้ชาวบ้านในชุมชนทุกช่วงวัยเกิดจิตสำนึกหวงแหนดำรงรักษาทุนทางชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

5.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ควรเกิดจากแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนในท้องถิ่นของตนเองเพราะชาวบ้านจะเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจมากกว่าแกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนที่มาจากภายนอกจากนี้ แกนนำหลักหรือผู้นำชุมชนในท้องถิ่นยังสามารถวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในชุมชน และสามารถระดมพลังชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะชุมชนขนาดเล็กที่ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดยิ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น

5.6 ช่องทางการสื่อสาร การสื่อสารผ่านสื่อบุคคลทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ชาวบ้านในชุมชนมีความคุ้นเคย ความถี่ในการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญก่อให้เกิดความเข้าใจ และความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน เพราะฉะนั้นการดำเนินงานภายในชุมชนควรปรับให้สอดคล้องกับโครงสร้างใหม่ของชุมชนที่การพึ่งพาในชุมชนมีเรื่องระบบของเศรษฐกิจมาเป็นส่วนขับเคลื่อนชุมชน และควรมีการพัฒนา ประยุกต์การสื่อสารที่มีลักษณะคล้าย

กับการจัดการรูปแบบการทำงานขององค์กรที่เน้นกระจายอำนาจการสื่อสารอย่างเท่าเทียมพร้อมทั้ง
ค่อยๆ ผสมผสานการสื่อสารผ่านสื่อบุคคลกับสื่อสมัยใหม่ ซึ่งเป็นสื่อที่ให้ความสะดวกสบาย
รวดเร็วในการติดต่อและรับส่งข้อมูล

